

основною проблемою для бюджетної політики Італії, й уряд країни продовжує серйозно працювати над скороченням бюджетного дефіциту.

У 2013 р. Кіпр опинився у важкій економічній ситуації, спричиненій глибокою банківською кризою, що змусило уряд країни вдаватися до жорстких заходів бюджетної політики з метою стабілізації економіки та відновлення довіри інвесторів, ключовими елементами яких стали скорочення державних витрат та проведення податкових реформ. Це виявилось болючим для багатьох громадян, але було вкрай необхідним для зменшення навантаження на державний бюджет. Кіпру вдалося досягти значних успіхів у подоланні кризи (державний борг, який у 2014 р. сягав 112,7% ВВП, скоротився до 62,8% ВВП у 2024 р.) й повернутися до економічного зростання, що свідчить про ефективність обраної стратегії.

Португалія після глобальної економічної кризи пережила низку жорстких заходів економії, спрямованих на стабілізацію економіки. Під керівництвом прем'єр-міністра П. Коелью (2011–2015 рр.) уряд реалізував комплекс реформ, зокрема скорочення державних витрат і підвищення податків. Ці заходи дозволили значно знизити бюджетний дефіцит, однак рівень державного боргу залишався високим, перевищивши 130% ВВП у 2014 р. В результаті успішного управління борговими зобов'язаннями та бюджетними реформами в останні роки Португалія змогла знизити борг до 93,6% ВВП у 2024 р. Це стало результатом поступової стабілізації економіки, а також активної участі країни в європейських ініціативах та програмах відновлення після пандемії COVID-19.

Отож, аналіз бюджетних показників європейських країн свідчить про те, що перегляд традиційних моделей формування і використання бюджетних коштів, а також удосконалення управління державним боргом є ключовими факторами для забезпечення стабільності, особливо в умовах глобальних викликів. Хоча багато країн, як-от Греція, Іспанія, Італія та інші, були змушені здійснювати жорстку економію для скорочення бюджетного дефіциту, їхня здатність до економічного відновлення залежала від перегляду бюджетного механізму. Водночас серйозним викликом для багатьох країн Єврозони залишається високий рівень державного боргу, що вимагає ретельного планування і стратегічного підходу до бюджетної політики.

УДК 338.2

Подвірна Тетяна

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Після початку повномасштабної війни в Україні релокація бізнесу стала не просто економічним явищем, а частиною нової реальності для підприємців.

Саме слово походить від relocate (relocation), що в перекладі означає «переміщувати» (переміщення). Отже, релокація підприємства – це перенесення бізнесу з місця постійного його розташування на нове з метою збереження можливості нормального функціонування підприємства. В умовах війни релокація бізнесу – це насамперед захист потужностей і робітників від зовнішніх загроз, спровокованих обстрілами, окупацією.

У мирні часи релокацію застосовували задля розширення ринку, масштабування компанії чи пошуку більш вигідних умов для роботи. Наприклад, перевезення підприємства в країну з кращою системою оподаткування. Така дія дозволяла оптимізувати витрати компанії та, як наслідок, збільшити прибутковість.

Взяти участь в програмі дозволено всім підприємствам, які працюють в регіонах, що постраждали внаслідок бойових дій. Релокація бізнесу на безпечну територію може бути як повною, так і частковою.

Повна – коли переміщуються всі засоби виробництва, ресурси на нове місце. Зазвичай повна релокація проводиться невеликими підприємствами, яким простіше перевезти всі потужності, та компаніями, що працюють в сфері надання послуг.

Часткова – коли переноситься частина виробничих потужностей чи лише певні відділи, водночас інші залишаються на місці постійної дислокації. Такий варіант актуальний для підприємств з унікальними умовами виробництва, коли з тих чи інших причин не можна перевезти виробництво повністю.

Змішана релокація підприємства – коли відкривається новий підрозділ компанії та частина персоналу переміщується в нове місце для роботи, а за попереднім місцем потужності залишаються функціонувати й надалі. Компанія розширює діяльність, відкриває нові представництва в безпечному місці.

З перших тижнів повномасштабної війни Мінекономіки запровадило проєкт для підтримки підприємств з зон бойових дій – і наразі реалізує програму з релокації українських підприємств, пропонуючи їм часткове чи повне переміщення в більш безпечні регіони України [2]. І станом на листопад 2025 року вже було зафіксовано релокацію майже 30 тисяч українських підприємств. Більшість бізнесів переїжджають в рамках програми в західні та центральні регіони країни.

Програма доступна для підприємств, які розташовані у регіонах у зоні активних бойових дій. Тип господарювання та вид діяльності не мають значення. Беручи участь в програмі, можна розраховувати на всебічну допомогу від держави. Підприємець, подаючи заявку, описує, яких саме ресурсів він потребує для переміщення бізнесу в інший регіон.

У рамках програми держава надає допомогу у таких питаннях:

- пошук приміщень для розташування потужностей підприємства;
- допомога з перевезення обладнання та інших активів;
- сприяння з розміщення працівників та пошуку нових;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини
- налаштування каналів постачання.

Під релокацію підпадають підприємства, які переносять свій бізнес у більш безпечні області України, що включають: Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку, Вінницьку, Волинську, Рівненську, Полтавську, Черкаську, Кіровоградську, Дніпропетровську, Житомирську, Одеську та Київську (за винятком самого міста Києва). Проте, підприємства можуть самостійно обирати місце для переміщення, виходячи з власних потреб та безпекових міркувань.

В Україні тисячі компаній продовжують змінювати регіон для ведення бізнесу. За перші вісім місяців 2025 року зафіксовано 8 345 переміщень компаній з одного регіону в інший див. таблицю 1. [1]. Це на 10% менше, ніж у 2021 році.

Таблиця 1

Переміщення компаній з одного регіону в інший

Рік	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість релокацій	9301	1969	9581	8320	8345
Кількість компаній	8549	1924	9547	7998	7988

Загалом 7 988 бізнесів змінили адресу, причому деякі з них робили це неодноразово. Про це повідомляє «Опендатабот» з посиланням на дані Єдиного державного реєстру.

Найчастіше переміщуються підприємства торгівлі - на них припадає близько третини усіх релокацій. Далі за обсягами йдуть компанії у будівництві (6%), сільському господарстві (5%) та нерухомості (5%).

Попри відтік компаній зі столиці, Київ залишається головним центром тяжіння для бізнесу. За вісім місяців сюди переїхали 2252 компанії. У топі напрямків також:

- Київська область - 847 компаній;
- Харківська - 742;

- Дніпропетровська - 722;
- Львівська - 613.

Водночас баланс для Києва від'ємний: місто втратило на 657 бізнесів більше, ніж отримало. Схожа тенденція у Дніпропетровській (-102), Донецькій (-97), Волинській (-83) та Полтавській (-62) областях.

На противагу, Харківщина показала позитивний результат (+374 компанії), попри близькість до фронту. Позитивна динаміка також у Запорізькій (+276), Львівській (+161), Закарпатській (+83) та Київській (+77) областях.

Головною проблемою, яка штовхає бізнес до релокації, є глибока невизначеність в Україні, що робить неможливим ефективне планування та передбачуваність, як ключові елементи будь-якої успішної стратегії. Війна, політичні ризики створюють середовище, де компанії не можуть впевнено прогнозувати навіть на квартал вперед: чи збережеться енергопостачання для виробництва, чи не зміняться податкові ставки раптово, чи не заблокують ланцюги постачань.

Релокація бізнесу в умовах війни стала не тільки викликом, але й можливістю для розвитку регіонів України. Західна та Центральна Україна виявилися найпривабливішими напрямками для переміщення підприємств завдяки відносній безпеці, розвиненій інфраструктурі та підтримці місцевої влади. Південні регіони, попри підвищені ризики, зберігають свою важливу логістичну роль.

Перелік використаних джерел:

1. Опендатабот. Переїзд бізнесу. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025>
2. Програма релокації підприємств: Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e4f18282-77af-4fdf-8134-ce4403d711f0&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv-SchoPotribnoZnatiBiznesu>
3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>